

Thomas Hylland Eriksen. Etterord: Eksilantens styrke.
I: Mellom to kulturer / Sharam Alghasi, Katrine Fangen, Ivar
Frønes (red.). Oslo: Gyldendal akademisk, 2006.
ISBN: 978-82-05-34002-2, 82-05-34002-1.

Arkivert i DUO med tillatelse fra Gyldendal

Lenke til Gyldendal www.gyldendal.no

Lenke til boka http://www.gyldendal.no/new/default.asp?ID_Product=9788205340022

Etterord

Eksilantens styrke

Thomas Hylland Eriksen

Hver gang jeg møter en innvandrер til Norge som ikke har flyktet fra fattigdom, krig eller politisk forfølgelse, tipper jeg at han eller hun er kommet på grunn av kjærligheten. Hvorfor skulle noen ellers velge å bosette seg i dette kalde, folketomme, perifere landet som har så vanskelig for å åpne seg for impulser utenfra?

Ofte, men ikke alltid, stemmer denne antagelsen. Som enkelte kapitler i denne boken minner om, finnes det også eksempelvis utenlandske studenter som av de underligste grunner slår seg ned i Norge; det finnes dessuten dem som blir grepet av landets barske sjarm og frosne skjønnhet, eller som har oppdaget at livet i Norge kan være ganske behagelig – det er mindre konkurransepreget enn i større land, det er lite kriminalitet, og hvis man vet å innrette seg, kan man ha både god råd og mye fritid her. Kombinasjonen av disse faktorene betyr også at borgere i Norge kan komme seg ut i verden av og til.

Legg merke til dette neste gang dere tar et fly til eller fra Norge: Det er nesten alltid en overvekt av norske passasjerer på dem. Da jeg oppdaget dette for noen år siden, var resultatet i første omgang en dyp ensomhets-

følelse – vi lever virkelig i et Ultima Thule, et land for spesielt interesserte, et land befolkningen egentlig har mest lyst til å reise fra så ofte de kan – men senere gikk skuffelsen over i takknemlighet over at noen utlendinger faktisk har funnet det meningsfylt å bosette seg her. Noen av dem gjør kulturen i Norge større og hjelper dermed oss andre å overleve her. I min tilværelse de siste par tiårene har personer som Khalid Salimi, Nina Witoszek og Eduardo Archetti – en asiat, en europeer og en latinamerikaner, flere kunne ha vært nevnt – skapt mulighetsrom rundt seg, både med og mot den dominerende norske kulturen, rom som har hjulpet meg og mange andre til å puste. I denne antologien blir vi kjent med en håndfull til. De kommer fra alle kontinenter, de har svært forskjellige historier å fortelle og ulike grunner til å være i Norge, men de har også fått mye felles ved å være her. De er nemlig *utlendinger* og vil alltid være det.

Å bli plassert i kategorien *utlending*, gir dem det gjelder automatisk noe felles, ved at de defineres som gruppe av en majoritet. Folk som på forhånd hadde lite eller ingenting felles, får det ved å bli definert likt. Tenk bare på det kuriøse ordet *neger*, som insinuerer at folk fra Jamaica, Paris og Kenya har noe vesentlig felles bare fordi de ligner på hverandre. Slik også med utlendinger. Kanskje er dette med på å forklare at mange innvandrere, også eliteinnvandrerne som er representert i denne boken, har mange innvandrere fra ulike land i sin omgangskrets, de kjenner gjerne flere innvandrere fra andre kontinenter enn sitt eget enn etnisk norske. Det en uruguayaner har felles med en kenyaner eller en kineser, er at han er utlending. Det er en konsekvensrik ting å være i dette landet, så viktig at den overskygger det faktum at uruguayanere flest har mer felles kulturelt sett med norskinger enn med kinesere flest.

Livshistoriene er unike og forskjellige – her er både flyktninger, studenter, folk som har havnet her av tilfeldige årsaker og folk som har funnet kjærligheten – men de har noe felles i beskrivelsene av møtet med Norge. Så å si alle kommenterer klimaet, men det er nøytral grunn ettersom kulda og mørket ikke er de innfødtes feil. Flere bemerker imidlertid at norskinger er ekstremt opptatt av hvor folk kommer fra både lokalt og nasjonalt, mens andre forteller anekdoter som viser at norskinger nærmest instink-

tivt antar at innvandrere er folk som bør hjelpes og helst skal vise takknemlighet så ofte som mulig. Igjen andre påpeker at de dominerende fritidsaktivitetene blant norskinger stundom kan fremstå som eksotiske og subtilt ekskluderende for unorske mennesker.

Bidragsterne til denne boken befinner seg i en privilegert posisjon: De er både i stand til å se sine opprinnelige kulturelle verdener og de norske skarpere og klarere enn andre. En som er oppvokst i Tyskland, er oppgitt over at hans oppførsel blir karakterisert som «typisk tysk», to av bidragsterne, fra hver sin verdensdel beskriver på ulike måter hvordan den norske personforståelsen skiller seg fra deres hjemlands personbegreper, og en tredje snakker om pølsene som norsk nasjonalrett (mens andre omtaler matpakken med skrekkblandet ... skrekk).

Det er gjennom beskrivelser av denne typen at vi får sirklet inn det spesielle ved livet i Norge. Det er ikke pensum, og man lærer det ikke på kurs. Norskhet er uuttalt, implisitt, taus kunnskap. Det handler om å vite, et eller annet sted mellom neocortex og reptilhjernen, at motsetningen mellom by og land er grunnfjellet i norsk politikk, at likestilling bare kan handle om kjønn i Norge (andre grupper kan eller bør ikke bli likestilt, eller man går ut fra at de allerede er det), at *hytta* er et kulturelt ikon på samme nivå som *matpakken* og *17. mai*, og at ingen forstår norsk væremåte før de har forstått hva det betyr når en norsking sier *naturen* eller *tur*.

Et gjennomgående tema i denne bokens fortellinger er *forskjellighet*. Systemteoretikeren Gregory Bateson har skrevet at det eneste i verden det er mulig å ha kunnskap om, er forskjeller; og han presiserer det et sted til *forskjeller som gjør noe fra eller til (differences that make a difference)*, men det er i grunnen det samme som forskjeller *tout court* når man tenker seg om. Et spørsmål det er verdt å stille seg i denne sammenhengen, er hvilke relevante forskjeller som produseres i forholdet mellom norskinger og utlendinger. Denne boken gir noen svar. Viktige forskjellsmarkører kan være språk, utseende og sosialt relevant religion (for eksempel når muslimer i blandet selskap avstår fra å fortære døde griser og øl), men mange av fortellingene viser også til mer subtile forskjellsmarkører, som har å gjøre med for eksempel matvaner, synspunkter på frosne vidder, barneoppdra-

gelse og rettferdighet. De viser også at til tross for at samtlige bidragstere har høyere utdanning (i likhet med svært mange flyktninger) og tilhører middelklassen, er forskjellsproduksjonen asymmetrisk. En utlending i Norge kan være en «fargeklatt» eller en «viktig stemme», men kan vanskelig manøvrere seg til en posisjon der han eller hun blir tatt helt alvorlig. En av bidragsterne nevner en i så måte talende episode, der en forfatter med stor styrke hevder at at denne utlendingen umulig kan vite noe om Haakon Lie som ikke forfatteren selv vet. Andre har sterkere og mer rystende episoder å fortelle, men denne er likevel betegnende. Som en uttrykker det: Å være svart eller å tilhøre en minoritet, betyr at du hele tiden må begrunne at du er her.

Men så er det alle de andre forskjellene. Ingen ting er fastlåst, heller ikke etnisk identitet. Én bemerker at klassereisen for ham var minst like dramatisk som reisen til Norge, og en annen registrerer at norske arbeidsfolk har et klassehabitus som minner om det man finner i hans opprinnelige land. For å unngå at historiene om fremmedhet bidrar til å fastlåse grensen mellom norskinger og utlendinger ytterligere, men snarere løser den opp til en utydelig grenseflate slik at den kanskje en gang i fremtiden kan forsvinne helt, er det nødvendig å trekke inn de andre forskjellene også. Jeg synes for eksempel det er kult at det i norsk offentlighet har dannet seg en egen liten gruppe av rogalendinger med muslimsk bakgrunn. De er kanskje ikke enige om så mye, men de fremstår som minst like rogalandske som muslimske. Og flere av bidragsterne til denne boken identifiserer seg nok minst like mye med sin profesjon, eller sitt kjønn, som med sin kulturelt spesifikke erfaringsbakgrunn. De sier alle at de ikke er helt norske. Javel, det forstår seg. Men kampen for å utvide repertoaret av mulige norskheter har bare så vidt begynt, og dette knippet velartikulerte utlendinger, eller kanskje nynorskinger, står i frontlinjen.

Ovenfor har jeg brukt ordene norsking og etnisk norsk om en bestemt type mennesker, på samme måte som ordene innvandrere og utlending er brukt om en annen, kanskje mer ubestemt type mennesker. Jeg har ved ulike anledninger fått kjeft fra både gammeldagse nasjonalister og postmoderne multikulturalister for å bruke ordene norsking og etnisk norsk.

Men så lenge forskjeller produseres langs etniske linjer – er du ikke født her og «ser norsk ut», er du ikke norsk – er det behov for et begrep som beskriver mennesker som regner seg som, og blir akseptert av andre som, norske, og antar at de har norske stamfedre og -mødre, altså etnisk norske. Når samfunnet blir fargeblindt, når kulturbakgrunn og utseende blir irrelevant for ens muligheter og anerkjennelse, kan slike begreper kastes på dynga, men ikke før. Det er ingen god grunn til å late som om den dominerende kulturen ikke klassifiserer folk på et slikt grunnlag.

Selv om hun plages av nostalgi og hjemlengsel, føler seg diskvalifisert og usynliggjort, har den som har flyttet på seg sin skjulte styrke, noe flere av kapitlene peker på. Hun ser lenger enn andre. Den bulgarske essayisten Tzvetan Todorov, som skriver på fransk i Paris, siterer i en av sine bøker middelaldermunken Hugo av St. Victor, som skrev: «Den som synes hans fedreland er deilig, er bare en bløthjertet begyner; den som synes at ethvert land er som hans eget, er allerede sterk; men bare den som ser hele verden som et fremmed land, er fullkommen.» Todorov tilføyer at han har lånt sitatet fra Edward Said, en kristen palestiner som bodde i USA, som selv hadde funnet det hos Erich Auerbach, en tysker som var landsforvist til Tyrkia.

Migranten ser sin egen historie utenfra. Til forskjell fra nåtidsdyrkeren har han ikke mistet troen på at nåtiden bare kan være et produkt av fortiden, men han har tatt et skritt tilbake fra mytens trolspeil. Han ser sin egen historie som bare én av flere mulige. Andre mennesker har andre historier og andre nåtider, og hans egen historie kunne også ha vært fortalt på en måte som hadde gitt ham en annen nåtid og derfor en annen projisert fremtid. Han kan reagere ved å akseptere at verden har en slik iboende flertydighet, eller ved innbitt å insistere på at den skal og må gjøres entydig og hel igjen. Her ligger den romantiske impuls, i drømmen om at den splintrede verden og menneskene i den kan heles. Her, i det vi kan kalle eksilfølelsen, ligger røttene til to hundre års etnisk og nasjonalistisk identitetspolitikk, i drømmen om at en helhetlig og omsluttende fortid kan gjøre nåtiden meningsfylt, skape et varmt og spontant fellesskap, og gi fremtiden en retning.

Alle bidragsyterne til denne boken må regnes til de ambivalente. De veksler og blander. De stenger seg ikke inne i et hermetisk, antitetisk univers der det er *dem* som har definisjonsmakten, noe som ville ha vært forståelig, men trist. De tar i stedet opp kampen og gjør dermed Norge til et litt bedre sted å leve, et land med litt flere ansikter og litt andre samtaler enn dem vi norskinger hadde klart å finne på selv. De er en bro til verdener som de fleste ellers aldri ville ha fått høre om. Fremtiden tilhører deres barn.